

Aldo Rupel

Sedem burnih povojnih let¹

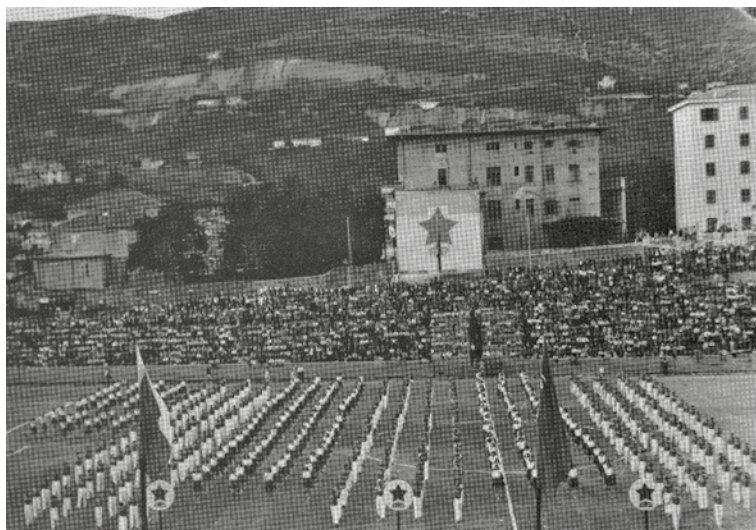
Po vojni se je pojavilo »tržaško vprašanje« in vprašanje razmejitve sploh. Osem tisoč padlih v zaključnih borbah za osvoboditev Trsta, Gorice in precejšnjega dela vzhodne Furlanije je bilo zaman. Kljub navdušenju in podpori večine prebivalstva so se morale enote 4. armade in IX. korpusa umakniti, slovenski in demokratični del italijanskega prebivalstva pa sta se morala spoprijeti z novim položajem.

Ne le, da za slovensko narodno skupnost ni bilo rešeno vprašanje nacionalnih pravic, temveč se je dogajalo, da je angloameriška vojaška oblast teptala tudi druga načela, zaradi katerih so ljudje sodelovali v protifašistični vojni. V odnosu do Slovencev ni bilo razlike s predvojnimi stanjem: fašisti so lahko razgrajali po tržaških in pozneje tudi goriških ulicah, vzklikali protijugoslovanska gesla, spet je prišlo do pretepanja protifašističnih Slovencev in celo do ubojev. V Gorici je leta 1947 prišlo do pravega terorja ob odhodu angloameriških sil in prihodu italijanskih v smislu, da je bila pod udarom ne le slovenska družbena imovina, temveč tudi zasebna po trgovinah in stanovanjih.

Na vse to je bilo treba omikano, a odločno odgovoriti. Med oblikovanjem novega družbeno organiziranega življenja po letu 1945 se je uvidelo, da bi brez organizirane telesne kulture zazevala praznina. Zato so se sešla vodstva športnih oziroma fizikalnih društev od Gorice prek Tržiča in Trsta do Milj in Kopra ter avgusta 1945 ustanovila Zvezo društev za telesno vzgojo ZDTV – UCEF (it. kratice za Unione dei circoli di educazione fisica). Za predsednika je bil izvoljen Franc Caharija.

Leta 1948 je narodnostno mešana Zveza štela 114 društev, ki so gojila 18 športnih panog. Manifestacije ZDTV so bile v prvem povojnem obdobju poleg politično sindikalnih najizrazitejša oblika izražanja ljudske volje in so dajale ton tedanjemu javnemu življenju.

Nove smernice telesne kulture so narekovala množično sodelovanje, ki je stremelo k vzgoji mladine in njeni telesni krepitvi. Velik

Prvomajski »zlet« na stadionu 1. maj v Trstu, 1946; vir slosport.org.

napor je bil opravljen za vključevanje delavcev, kmetov in nameščencev. Fizikalno ozaveščanje je potekalo najprej v prosvetnih društvih, ki naj bi iz množice sodelujočih dobila prvake, zmožne nastopiti tudi na mednarodnih tekmovanjih.

Organizacija in dejavnost ZDTV sta bili zelo obširni in razvejani. Niti približno ni mogoče zabeležiti vseh dejavnosti, poudariti je mogoče le najizrazitejše oblike. Poleg najrazličnejših tekmovanj v raznih panogah, nastopov doma in v tujini je prav omeniti množično udeležbo telovadcev in telovadk na raznih zletih v Ljubljani, Beogradu, Pragi in Sofiji ter številna gostovanja po Sloveniji.

Zveza – Unione je bila narodnostno mešana, zlasti v Trstu in Tržiču, in je zaobjemala tudi cono B takratnega Svobodnega tržaškega ozemlja. Šlo je za obdobje, ko je prebivalstvo Julijske krajine manifestiralo za pripadnost k 7. jugoslovanski republiki, ki bi bila prav gotovo povsem dvojezična.

¹Opomba uredništva: Članek je v originalu izšel v monografiji Primorski sokoli bodo še leteli (ur. Mario Šušteršič), Trst, 2013. Z dovoljenjem avtorja je ponatisnjen.

Med prvimi velikimi prireditvami je bilo gostovanje telovadnega akademskega društva Udarnik iz Ljubljane v gledališču Fenice v Trstu 20. in 21. decembra 1945. Kmalu po tem dogodku so stekle priprave za prvomajsko slavlje, ki ga je za leto 1946 načrtoval Koordinacijski odbor antifašističnih organizacij. Po tržaških ulicah je korakalo 10.000 fizikulturnikov, na telovadnem nastopu na stadionu pri Sv. Soboti pa je nastopilo 9.066 mladink in mladincev, pionirk in pionirjev. Šlo je za največji telovadni nastop, kar jih doslej sploh pomnimo na slovenskih tleh. Manifestacije po mestu in na stadionu se je udeležilo po tedanjih ocenah 200.000 ljudi.

Sledili so parada v Ljubljani, atletski peterboj in partizanski marš na Opčinah ter Praznik dela v Ajdovščini avgusta. Športni kadri za poznejše manifestacije so se oblikovali na fizikulturnem tečaju v Ljubljani s spoznavanjem telovadbe, atletike, plavanja, košarke, sabljanja in folklornih plesov. Sledila so tekmovanja v kolesarstvu, peterboju, krosu in nogometu na Opčinah ter smučarski tečaj na Livku, ženski in moški košarkarski turnir, nogometni turnir, rokoborba, boks, balinanje, plavalni troboj Milje–Trst–Tržič in spet priprave na prvomajsko slavlje 1947.

Podobno se je dogajalo na Goriškem. Jeseni leta 1946 je v Mirnu potekal Goriški festival z nastopi v več panogah, pozimi leta 1947 kros ob Soči in kros v Štandrežu; v Ljubljano so odnesli štafetno palico s sporočilom Edvardu Kardelju, ki je odhajal na Mirovno konferenco v Pariz ...

Za 1. maj so v Sovodnjah odigrali vrsto tekem (nogomet, lahka atletika, kros, kolesarstvo), ki jim je prisostvovalo skupaj 6.000 gledalcev, tekmovalcev pa je bilo 331 iz Doberdoba, Števerjana, Pevme, Dijaškega doma – Gorica, Podgore, Vrha in Oslavja. Delavski športni krožek je priredil julija 1947 ekipni boksarski dvoboj v Štandrežu.

Ob prvomajskem slavlju leta 1947 je potekal v Trstu športni teden, seveda v organizaciji ZDTV, z nočnim štafetnim tekom, nogometom, košarko, kolesarstvom, boksom, kotalkanjem, šahom, balinanjem, rokoborbo in hitro hojo. Na stadionu pri Sv. Soboti je nastopilo 8.732 telovadcev, poleg njih pa nogometaši, boksarji, orodni telovadci in motociklisti.

Orodna telovadba je zasedala v prvih povojnih letih posebno mesto, saj je dosegla kakovostni vrh, kakršnega ni nikoli prej v obdobju sokolstva in niti pozneje. Telovadni vrsti sta nastopili junija 1947 v Beogradu, septembra sta se udeležili Balkanskih iger v Ljubljani. Z istimi programskimi sestavami sta nastopili nato še v Škednju (Trst), na Opčinah, v Kopru in še kje, tekmovalno pa proti Ljubljani in Mariboru. Sokolskega zleta v Pragi se je julija 1948 udeležilo 124 telovadcev in telovadk s Tržaškega. Tudi zletu je sledila vrsta nastopov na domačem ozemlju. Nastopi so se v naslednjih letih vrstili na Jesenicah, v Trbovljah, Piranu, Beogradu, Postojni in Mariboru. Kot vaditelj, telovadec in duša masovnih nastopov je nastopal in izstopal Miloš Strgar, poznejši mednarodni in olimpijski sodnik, ki je že leta 1934 na vseslovenskih igrah v Pragi zasedel prvo mesto skupaj s tedanjim svetovnim prvakom. Omeniti gre še plavalne tekme v Barkovljah pri Trstu in kolesarsko dirko za »Udovičev pokal«.

Leta 1948 se je prvomajskega nastopa udeležilo 5.458 telovadcev. Na sporedu so v organizaciji ZDTV bili tudi nogomet, kolesarstvo in hitra hoja. Nato je prišlo do preloma. Junija se je zalomilo v odnosih med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. Česar ni uspelo opraviti fašističnemu režimu, je uspelo razdoru med soborci in sodelavci. Borbe na igriščih so zamenjale besedne bitke na sestankih in v ča-

sopisih. Leta 1949 prvomajsko slavlje ni bilo več enotno, a izkazalo se je, katera stran je telesno kulturo vrednotila kot sestavni del družbe in pomembno postavko pri povezovanju mladih.

Leta 1949 je bilo na Tržaškem včlanjenih v ZDTV 28 društev, na Goriškem pa je ostajal položaj v bistvu nespremenjen, ker ni bil razkol tako oster. V Štandrežu (predmestje Gorice) je na primer ZDTV priredil tekmovanja v balinanju, kolesarstvu, krosu in drugih tekih ob kongresu Zveze slovenske mladine – družbene in športne organizacije so tedaj tesno sodelovale. V Sovodnjah je bil v septembru Ljudski tabor s tekmami v balinanju, lahki atletiki, krosu in kolesarstvu; oktobra je bila na vrsti Pevma (predmestje Gorice) s kolesarstvom, krosom in nogometom.

Glavni prvomajski telovadni nastop je leta 1949 potekal v novem središču na stadionu 1. maja v Trstu, ki je bil zgrajen z udarniškim delom sočasno z vadbo za nastope. Jeseni istega leta je startala iz Trsta tudi Titova štafeta s tekači z Opčin, Bazovice, Plavij, iz Tržiča, Lonjerja, Nabrežine, Boršta, Ricmanj, Rojana, Sv. Ivana in samega mesta. Palico so tekačem čez mejo izročili v Kopru. Junija se je odvijala nogometna tekma med Ponziano in Dinamom iz Zagreba. Naslednji mesec so v Sovodnjah pri Gorici potekala tekmovanja v lahki atletiki, krosu, množični telovadbi, namiznem tenisu, odbojki in nogometu. Prav tako v Sovodnjah so septembra spet priredili Ljudski praznik s telovadnim nastopom in nogometno tekmo med Trstom in Gorico. Manifestacijo so ponovili julija naslednje leto, ko je nastopilo 20 Mladinskih krožkov, nato tudi v Doberdobo in Števerjanu v sodelovanju z Zvezo slovenske mladine.

Avgusta leta 1949 je ZDTV pripravil občni zbor, na katerem je prišlo do odstopov tistih funkcionarjev, ki so se zavzemali za vstop slovenskih športnikov v italijanski olimpijski odbor. Zveza je zato ostala samostojna in postala enotnejša. Rezultati so se pokazali na prvomajskem slavlju leta 1950, ko je bilo nastopajočih trikrat več kot leto prej. Prijavili pa so se na telovadni nastop, kolesarsko dirko, šah, namizni tenis, odbojko, nogomet, košarko in kros.

Konec junija je spet stekla Titova štafeta na trasi stadion 1. maja–Katinara–Boršt–Boljunec–Domjo–Dolina–Žavljje–Škofije–Koper.

Sledilo je dokončno urejevanje »tržaškega vprašanja«, povratek Italije v Trst – v Gorico je italijanska oblast prišla že septembra leta 1947 – in začelo se je novo obdobje v družbenopolitičnem življenju ter posledično tudi na področju telesne kulture.

Aldo Rupel, profesor telesne vzgoje v pokoju,
publicist, odbornik,
aldo.rupel@gmail.com